

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การสืบค้นสารสนเทศ เป็นวิธีการค้นหาเพื่อนำไปสู่สารสนเทศที่ถูกจัดเก็บไว้ ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้สารสนเทศตามความต้องการของผู้สืบค้น วิธีการที่นิยมใช้ในการสืบค้นสารสนเทศส่วนใหญ่ คือการจัดการสารสนเทศในฐานข้อมูล (Meadow, 1992: 87) ระบบการค้นคืนสารสนเทศจึงมักต้องมีการประเมินผลการสืบค้น ซึ่งหมายถึงกระบวนการวิเคราะห์ชุดข้อมูลจากการสืบค้น ว่าบรรลุตามเป้าหมายของการจัดบริการเพียงใด และเป็นการวิเคราะห์การตัดสินใจในการจัดบริการ ว่า เป็นอย่างไร (Anders, 1992: 35) การประเมินผลการสืบค้นสารสนเทศแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ การประเมินผลความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อการปฏิบัติงานบริการสารสนเทศ เป็นการประเมินผลในแง่ประสิทธิผล (Effectiveness) ประเมินผลความพึงพอใจของผู้ใช้ที่มีต่อค่าใช้จ่ายในการสืบค้นสารสนเทศ เป็นการประเมินผลในแง่ประสิทธิผลคุ้มค่าใช้จ่าย (Cost-Effectiveness) และการประเมินผลคุณค่าของการสืบค้นสารสนเทศ เป็นการประเมินผลในด้านประโยชน์และความคุ้มค่าของการจัดเก็บสารสนเทศเพื่อจัดบริการ (Cost-Benefit)

สำหรับการประเมินผลเพื่อศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในระบบค้นคืนสารสนเทศว่า สามารถใช้ในการสืบค้นได้ในระดับใด ผู้ใช้มีความพึงพอใจมากเพียงใด โดยทั่วไปจะวัดได้จากมาตรฐานคือ ผู้ประเมินตรวจสอบจากผลการสืบค้น โดยวัดมาตรฐานความสำเร็จจากปริมาณ และคุณภาพของผลการสืบค้น ซึ่งวัดได้จากอัตราเรียกค้น (Recall Ratio) และอัตราถูกต้องตรงความต้องการ (Precision Ratio) (Baker and Lancaster, 1991: 16)

อัตราเรียกค้นในการประเมินผลการสืบค้นสารสนเทศนั้น เป็นเครื่องมือในการวัดความสามารถในการสืบค้นข้อมูลของระบบ (Lancaster, 1979: 113) และยังเป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการวัดระดับความสำเร็จของการสืบค้นสารสนเทศในเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นิยมใช้ในการศึกษาคุณภาพขององค์ประกอบต่างๆ ในระบบค้นคืนสารสนเทศของห้องสมุด

สำหรับอัตราเรียกค้นสามารถแสดงเป็นสูตรที่ใช้คำนวณได้คือ

$$\text{อัตราเรียกค้น} = \frac{\text{จำนวนเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ค้นคืนได้}}{\text{เอกสารที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่มีอยู่ในระบบ}} \times 100$$

ระบบสืบค้นสารนิเทศของห้องสมุดส่วนใหญ่อาศัยระบบฐานข้อมูลเป็นพื้นฐาน การวัดระดับความสำเร็จของการสืบค้นสารนิเทศจึงใช้องค์ประกอบของโครงสร้างฐานข้อมูล หรือการลงรายการในฐานข้อมูลเป็นตัววิเคราะห์ ห้องสมุดโดยทั่วไปจะลงรายการฐานข้อมูลเป็นเชิงบรรณานุกรมให้สามารถสืบค้นได้ด้วยระบบออนไลน์ โดยฐานข้อมูลทางบรรณานุกรมออนไลน์ที่ห้องสมุดจัดทำในลักษณะควบคุมโดยคอมพิวเตอร์ ถูกออกแบบให้มีการเข้าถึงโดยผ่านเครื่องรับปลายทาง (Terminal) เพื่อที่ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถสืบค้นรายการบรรณานุกรมได้โดยตรง อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากบรรณารักษ์ (Young, ed., 1983: 67) ทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในห้องสมุดด้วยตนเอง โดยทั่วไปผู้ใช้สามารถเลือกจุดเข้าถึงในการสืบค้นได้จากชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง คำสำคัญ เลขเรียกหนังสือ

ส่วนที่เป็นหัวเรื่องและคำสำคัญ เป็นส่วนที่บรรณารักษ์ใช้ในการกำหนดการเข้าถึงสารนิเทศโดยการกำหนดเนื้อหาของเรื่องโดยใช้คำควบคุมเป็นตัวกำหนด ในการจัดทำหัวเรื่องและคำสำคัญโดยทั่วไปนั้นบรรณารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ จะต้องมีความเชี่ยวชาญในการกำหนดคำค้น ซึ่งคำค้นจะได้มาจากคำต่าง ๆ ที่ปรากฏในสารนิเทศ ซึ่งเป็นคำที่สื่อให้เห็นถึงเนื้อหาที่สำคัญของสารนิเทศ ซึ่งจะได้มาจาก ชื่อเรื่อง เนื้อหาของสารนิเทศนั้น และสารบัญ และเรื่องย่อ

ส่วนสารบัญมักจะบรรจุคำสำคัญ และประโยคที่สมบูรณ์ ที่จะนำทางให้ผู้อ่านได้แนวคิดอย่างรวดเร็ว และสามารถจำแนกความสำคัญของแต่ละบทได้ (Hauer, 1997: 2) แต่ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้สารบัญเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบค้นคืนสารนิเทศ เนื่องจากการลงรายการสารบัญเพื่อใช้ในการสืบค้นผ่านรายการออนไลน์ เป็นงานที่สิ้นเปลืองทั้งเวลาและเนื้อที่ในการจัดเก็บและตรวจสอบ มีห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาของไทยไม่กี่แห่งที่ลงรายการสารบัญ และบางแห่งได้จัดทำรายการสารบัญในรูปของการสแกนเป็นภาพที่ไม่สามารถนำมาสืบค้นได้

หอสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีหน้าที่ให้การสนับสนุนสารนิเทศแก่คณะแพทยศาสตร์ซึ่งมีความมุ่งหมายคือ ผลิตบัณฑิตแพทย์ที่มีคุณภาพดีที่สุดในด้านที่สามารถทำได้ คุณภาพดังกล่าวคือ แพทย์ที่มีความรู้ ความสามารถครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรม คือมีร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่เหมาะสม มีความรู้ความสามารถในด้านการบริหารและสังคม มีความรู้ความสามารถทางวิชาชีพ มีนิสัยใฝ่รู้ และมีความสามารถในการศึกษาต่อเนื่อง รวมทั้งความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ สามารถที่จะออกไปปฏิบัติงานในโรงพยาบาลชุมชนระดับอำเภอได้อย่างมีประสิทธิภาพ (แพทยสภา, 2533: 57)

ระบบการศึกษาของคณะแพทยศาสตร์ใช้ระบบ 1:2:3 คือใช้ระยะเวลาในการศึกษาเตรียมแพทย์ 1 ปี ปรีคลินิก 2 ปี คลินิก 3 ปี โดยที่ระดับเตรียมแพทย์จะสอนวิชาวิทยาศาสตร์ต่าง ๆ และวิชาบังคับพื้นฐานทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะศึกษาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ระดับปรีคลินิก นักศึกษาจะศึกษาวิชาบังคับพื้นฐานสาขากายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์ ซึ่งเป็นความรู้เกี่ยวกับโครงสร้างและหน้าที่ของร่างกาย จิตใจมนุษย์ทั้งในภาวะปกติ ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุ ปัจจัยสิ่งแวดล้อม สังคม กลไก พยาธิสภาพ และพยาธิสรีระวิทยาของการเกิดโรค หรือภาวะผิดปกติ หลักการและแนวทางในการประยุกต์ความรู้พื้นฐานเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักวินิจฉัย รักษาและป้องกันโรค กับแนวทางการส่งเสริมและฟื้นฟูสภาพ นอกจากนี้ยังรวมถึงทักษะและเจตคติที่จะเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับคลินิก และระดับคลินิก ทำการสอนวิชาทางคลินิก เพื่อให้ให้นักศึกษาแพทย์มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและเจตคติในการวินิจฉัย รักษา ป้องกันและฟื้นฟูสุขภาพ (คณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ, 2545)

ดังนั้น นักศึกษาแพทย์ที่กำลังศึกษาในระดับปรีคลินิกจึงต้องแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อสนับสนุนการเรียนในชั้นเรียน จากการศึกษาของ Nothup (1983) พบว่าห้องสมุดทางการแพทย์ เป็นแหล่งสารสนเทศที่นักศึกษาแพทย์ใช้ในการแสวงหาสารนิเทศมากที่สุด ด้วยเหตุนี้ หอ-สมุดคณะแพทยศาสตร์ จึงให้บริการแก่นักศึกษาแพทย์จึงต้องจัดเตรียมเครื่องมือที่ตอบสนองความต้องการ ในการแสวงหาสารนิเทศ ซึ่งในปัจจุบันห้องสมุดโดยทั่วไปได้ให้บริการสืบค้นสารนิเทศชนิดต่าง ๆ ในห้องสมุดด้วยฐานข้อมูลทางบรรณานุกรม หรือรายการออนไลน์ ดังนั้น ฐานข้อมูลทางบรรณานุกรม จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการแสวงหาสารนิเทศจากหนังสือในห้องสมุด และเป็นเครื่องมือที่บอกให้ทราบว่าหนังสือในเรื่องที่สนใจอยู่ในห้องสมุดหรือไม่ (Kris Kanchanaroek 2542)

หอสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดทำรายการออนไลน์ ในรูปฐานข้อมูลบรรณานุกรม ทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นสารนิเทศประเภทต่าง ๆ ของสมุดได้โดยหอสมุดได้ใช้รูปแบบการลงรายการตามมาตรฐานสากล MARC โดยมีจุดเข้าถึงจากชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง คำสำคัญ และเลขเรียกหนังสือ แต่ยังมีปัญหาไม่สามารถค้นข้อมูลในระดับเนื้อหาย่อได้ ดังนั้นถ้ามีการนำสารบัญเข้ามารรจเพิ่มเติมลงในฐานข้อมูลทางบรรณานุกรมออนไลน์ของหอสมุด อาจจะช่วยแก้ปัญหานี้ได้ (กฤษณา มุลานนท์, สัมภาษณ์)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทดลองสร้างฐานข้อมูลที่ครอบคลุมคำค้น จากสารบัญหนังสือ และประเมินผลการสืบค้นรายการออนไลน์ในด้านคำค้นและผลการสืบค้น ซึ่งพิจารณาได้จากผลการสืบค้นของผู้ใช้ว่าตรงกับความต้องการหรือไม่ โดยเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินระบบค้น

คืนสารนิเทศได้แก่ อัตราเรียกคืน (Recall Ratio) ซึ่งเป็นสัดส่วนของผลการสืบค้นที่ผู้ใช้ค้นได้จากฐานข้อมูล เพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มสารบัญชหนังสือ ในระบบฐานข้อมูลบรรณานุกรม อันจะทำให้เพิ่มประสิทธิผลในการค้นคืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ:

1. พัฒนาระบบข้อมูลรายการออนไลน์ ที่ครอบคลุมสารบัญชหนังสือสาขากายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์ ในหอสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ประเมินการสืบค้นรายการออนไลน์ในด้านคำค้นและผลการสืบค้น

สมมติฐานของการวิจัย

คำค้นส่วนใหญ่ที่ผู้ใช้สืบค้นเป็นคำที่มีปรากฏในเขตข้อมูลสารบัญชหนังสือ และมีอัตราการเรียกคืนหนังสือจากระบบได้ร้อยละ 80

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. คำค้น
 - ลักษณะคำค้น (เฉพาะทางหรือเป็นคำทั่วไป)
 - เขตข้อมูลที่คำค้นปรากฏ
2. ผลการสืบค้น
 - จำนวนหนังสือที่สืบค้นได้จากคำค้น
 - จำนวนหนังสือในระบบทั้งหมดที่มีคำค้นที่ใช้

ประชากรการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นิสิตคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระดับปริญญาโททั้งหมดจำนวน 415 คน โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด ซึ่งได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 104 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับรายการออนไลน์ จากหนังสือ บทความ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์
2. สร้างฐานข้อมูลรายการออนไลน์ โดยดำเนินการดังนี้
 - 2.1 คัดลอกฐานข้อมูลรายการออนไลน์ของหอสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่อยู่ในรูปแบบ CDS-ISIS โดยนำมาเพิ่มเขตข้อมูลสารบัญชหนังสือ

พร้อมทั้งออกแบบรูปแบบการแสดงผลและการสืบค้นข้อมูล ให้รวมรายการ
สารบัญหนังสือด้วย

2.2 ทดลองบันทึกข้อมูลหนังสือ 20 รายการ เข้าสู่ฐานข้อมูลเพื่อทดสอบและปรับปรุง
แก้ไขฐานข้อมูล

2.3 บันทึกข้อมูลทางบรรณานุกรมของหนังสือสาขากายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์
ทั้งหมด ลงในฐานข้อมูล

2.4 เพิ่มสารบัญหนังสือ ทั้งหมดจำนวน 122 เล่ม ลงในฐานข้อมูลเดิมของหอสมุด
คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3. สร้างเครื่องมือในการวิจัย คือแบบประเมินการสืบค้นรายการออนไลน์ และแบบบันทึก
ข้อมูลการสืบค้นรายการออนไลน์ ซึ่งประกอบไปด้วยเนื้อหา 2 ชุด คือ

ชุดที่ 1 แบบประเมินการสืบค้นรายการออนไลน์ สำหรับผู้สืบค้น ประกอบด้วยรายละเอียด
2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 สถานภาพของผู้ประเมิน ได้แก่ชั้นปีที่กำลังศึกษา และ ประสบการณ์
ในการสืบค้นรายการออนไลน์

ตอนที่ 2 การประเมินการสืบค้นรายการออนไลน์ ประกอบด้วย เรื่องที่
ต้องการสืบค้น, คำค้นที่ใช้, การใช้คำเชื่อม และผลการสืบค้น

ชุดที่ 2 แบบบันทึกข้อมูลการสืบค้นรายการออนไลน์ สำหรับผู้วิจัย ประกอบด้วย
คำค้น, จำนวนเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่ในฐานข้อมูล และเขตข้อมูล

4. ทดสอบความน่าเชื่อถือของเครื่องมือ โดยนำแบบประเมินไปทดสอบกับนิสิตแพทย์
ระดับปริคlinik จำนวน 10 คนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง และปรับปรุงแก้ไขแบบประเมิน เพื่อจัดทำฉบับ
สมบูรณ์

5. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยให้นิสิตแพทย์ระดับปริคlinik จำนวน 104 คน สืบค้นจาก
ฐานข้อมูลรายการออนไลน์ที่สร้างขึ้น และตอบแบบประเมิน

6. รวบรวมแบบประเมิน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่และร้อยละ โดยใช้
โปรแกรมสำเร็จรูป Microsoft Excel

7. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

8. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ฐานข้อมูลรายการออนไลน์หนังสือสาขากายวิภาคศาสตร์ของมนุษย์ ที่ครอบคลุมคำค้นจากสารบัญหนังสือ
2. เป็นแนวทางสำหรับห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาในการปรับปรุงรายการออนไลน์ที่ครอบคลุมคำค้นจากสารบัญ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการค้นคืน